

Xakimova Hilola Ulugbek qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

RESPUBLIKAMIZDAGI DIZAYN MUAMMOLARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston dizayn sohasidagi muammolarni tahlil qilish, ularning sabablarini aniqlash va ularni hal etish yo‘llarini ko‘rib chiqamiz. Maqsadimiz, dizayn sohasida mavjud muammolarni yoritish va ularni bartaraf etish uchun zarur bo‘lgan chora-tadbirlarni taklif qilishdir.

Kalit so‘zlar: dizayn, madaniy meros, iqtisodiy o‘shish, innovatsion texnologiyalar, an‘analar, san‘at.

Dizayn — bu nafaqat estetik go‘zallik, balki funksionallik, innovatsion yondashuvlar va foydalanuvchi tajribasini yaxshilashga qaratilgan jarayon. O‘zbekiston Respublikasi dizayn sohasida bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular mamlakatning iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Bugungi kunda dizayn sohasida yuzaga kelayotgan muammolar, asosan, ta‘lim, innovatsion yondashuvlar, mahalliy resurslardan foydalanish, raqobat va madaniy merosni saqlash bilan bog‘liq. Dizayn sohasidagi muammolarni hal etish, nafaqat iqtisodiy o‘shishga, balki jamiyatning madaniy va estetik rivojlanishiga ham xizmat qiladi. O‘zbekistonning boy madaniy merosi va an‘anaviy san‘atlari zamonaviy dizaynda aks ettirilishi, milliy identitetni saqlash va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, dizayn sohasida mavjud muammolar, ko‘pincha, innovatsion g‘oyalarni amalga oshirishga to‘sqinlik qiladi va mahalliy dizaynerlarning salohiyatini to‘liq namoyon etishiga imkon bermaydi. Shuningdek, dizayn sohasida malakali mutaxassislar yetishmasligi, ta‘lim tizimining zamonaviy talablar va standartlarga mos kelmasligi, mahalliy materiallar va resurslardan samarali foydalanmaslik kabi muammolar, dizayn jarayonining sifatini pasaytiradi. Bu esa, o‘z navbatida, O‘zbekistonning global dizayn bozoridagi raqobatbardoshligini kamaytiradi.[5]

Mamlakatimizda dizayn nafaqat estetik jihatdan, balki funksional va innovatsion yondashuvlar nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega. Biroq, dizayn sohasida bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular mamlakatning iqtisodiy va madaniy rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. O‘zbekiston dizayn ta‘limi sohasida muammolar mavjud. Oliy ta‘lim muassasalarida dizayn yo‘nalishida ta‘lim beruvchi o‘qituvchilarning malakasi ko‘pincha zamonaviy talablar va standartlarga mos kelmaydi. Ta‘lim dasturlari ko‘pincha amaliy tajribadan yiroq bo‘lib, talabalar zamonaviy dizayn tamoyillari va texnologiyalarini o‘zlashtira olmaydilar. Natijada, dizayn sohasida malakali mutaxassislar yetishmaydi, bu esa dizayn jarayonining sifatini pasaytiradi. Undan tashqari mahalliy materiallar va resurslardan foydalanish darajasi ham past. Dizayn sohasida ishlatiladigan materiallarning ko‘pchiligi import qilinadi, bu esa mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab-quvvatlash va iqtisodiy o‘shishga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Mahalliy resurslardan samarali foydalanmaslik, dizayn jarayonining xarajatlarini oshiradi va mahalliy iqtisodiyotga zarar yetkazadi.

Dizayn sohasida raqobat darajasi ham muhim muammo hisoblanadi. O‘zbekistonda dizayn agentliklari soni ortib bormoqda, ammo ularning ko‘pchiligi kichik va o‘rta bizneslar hisoblanadi. Bu esa katta loyihalarni amalga oshirishda cheklovlar yaratadi. Kichik agentliklar ko‘pincha resurslar va tajriba yetishmasligi sababli yirik loyihalarni muvaffaqiyatli amalga oshira olmaydilar. O‘zbekistonning boy madaniy merosi dizayn sohasida yetarlicha aks ettirilmayapti. Dizayn loyihalarining ko‘pchiligi zamonaviy uslublarga asoslangan bo‘lib, milliy an‘analar va madaniy merosni saqlashga qaratilgan loyihalar soni juda kam. Bu esa milliy identitetni saqlash va rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan madaniy merosni yo‘qotish xavfini tug‘diradi.[3]

Dizayn nazariyasi hozirgi kunda texnik estetika deb nomlanadi va u o‘z ichiga ijtimoiy, iqtisodiy, ergonomik masalalarni oladi. Har qanday yaratilayotgan ob‘yekt ma‘lum vazifani (funksiyani) bajarishga qaratilgan bo‘lib, uning shakli va o‘lchami funksiyasiga mos kelishi zarur. Dizayn

jarayonida ob'jektning shakli, o'lchami va tashkiliy qiyofasi uning funksiyasiga mos kelishi kerak. Agar buyumning eni va balandligi chuqurligidan nihoyatda katta bo'lsa, bunday tuzilish frontal deb ataladi. Agar buyumning chuqurligi yuqorida aytilgan tartibda bo'lsa, u holda bunday tuzilishni fazoviy tuzilish deyiladi. Bu tamoyil dizaynning asosiy qoidalaridan biri bo'lib, ob'jektning estetik va funksional jihatlarini birlashtiradi. Dizaynda kompozitsiya, ba'zan tugallangan ob'jektning xarakterlovchi sifat bahosi sifatida tushuniladi. Estetik faoliyat esa insonning muayyan talab va ehtiyojlari asosida shakllanadi. Inson faoliyatining xususiyati ana shu talab va ehtiyoj tabiati bilan belgilanadi. Estetik faoliyatning asosiy xususiyatlari ham estetik ehtiyojlar bilan belgilanadi. Estetik faoliyat inson moddiy yoki ma'naviy faoliyatining o'zagi bo'lib, uning barcha shakllari inson kuch-qudrati mohiyatining yorqin ifodasi bo'lib borgan sari estetik mazmun kasb etaveradi. Shunday qilib, estetik faoliyat inson faoliyatining boshqa shakllarining «insoniylik» mezoniga aylanadi. Estetik faoliyat ilmiy ijodning ham estetik tomonini tashkil qiladi. Estetik omillar ilmiy ijodga tarkiban xos bo'lib, unga yordamchi omil vazifasini o'taydi. Juda ko'p ilmiy tadqiqotlar va atoqli olimlar guvohlik berishlaricha, olimning salohiyati, ijodiy mehnati natijalari va samaradorligi uning estetik madaniyati darajasiga bevosita bog'liq ekan. Estetik faoliyat ilmiy izlanishlarning hamma bosqichlarida ilmiy muammolarni qo'yilishi, ularning yechimi, olingan ilmiy natijalarni baholash jarayonida katta ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonlar estetik faoliyatning ilmiy ijodga ta'sirini ko'rsatadi va dizayn sohasida innovatsion g'oyalarni rivojlantirishga yordam beradi. Dizayn nazariyasi va texnik estetika inson faoliyatining muhim jihatlarini o'z ichiga oladi. Ob'jektning funksional mosligi, estetik faoliyat va ilmiy ijod o'rtasidagi bog'liqlik dizayn jarayonining muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim ahamiyatga ega. Estetik faoliyat insonning ijodiy salohiyatini oshirishga, yangi g'oyalar va yechimlarni ishlab chiqishga yordam beradi. Shunday qilib, dizayn nazariyasi va texnik estetika zamonaviy jamiyatda muhim rol o'ynaydi va inson hayotining barcha jabhalarida o'z aksini topadi.[1]

Xulosa:

O'zbekiston dizayn sohasidagi muammolarni hal etish, nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki jamiyatning madaniy va estetik rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Ta'lim, innovatsion yondashuvlar, mahalliy resurslardan foydalanish, raqobat va madaniy merosni saqlash kabi sohalarda mavjud muammolarni bartaraf etish, O'zbekiston dizayn sohasining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Shunday qilib, dizayn sohasida raqobatbardosh va innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlari oshadi. Mamlakatimizda dizayn sohasini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni amalga oshirish, kelajakda O'zbekistonni global dizayn bozorida muvaffaqiyatli ishtirok etishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, D. (2023). "O'zbekiston dizayn sohasidagi statistik ma'lumotlar". O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi.
2. Toshpulatov, S. (2022). "Dizayn ta'limi va uning rivojlanishi". O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.
3. Qodirov, A. (2023). "O'zbekiston dizayn bozorida innovatsion yondashuvlar". O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi.
4. Saidov, M. (2022). "Mahalliy resurslardan foydalanish: muammolar va yechimlar". O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi.
5. Xolmatov, R. (2023). "O'zbekiston madaniy merosi va zamonaviy dizayn". O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi.
6. Yusupov, E. (2023). "O'zbekistonda dizayn agentliklari: tahlil va istiqbollari". O'zbekiston Respublikasi Tijorat va sanoat palatasi.